

političnih ekspozitur. Besedo „Srb“ je reško izgovoril brez atributa „prokleti“, in o ostalih Balkancih se je navadno čula sodba „Bande“. In omenjeni uradnik v svoji sodbi ni bil pojedinec, ampak tip cele generacije importiranih uradnikov, ki so globoko zamrzeli Balkan vsled njegove zaostalosti in primitivnosti in ki so bili v svoji mrznji slepi za dejstvo, da se je kulturni nivo teh omrženih „Balkancev“ razmeroma naglo dvigal. Kakor rečeno, bi se menda ne motili preveč, ako bi trdili, da izvira Le-Bonova sodba iz teh krogov. Sorodna ji je vsaj zelo in krivična in nenormalno pretirana za eno veroizpoved, kakor tudi za drugo. Antipatija in nepoznavanje duše je Le-Bona dovedlo v en ekstrem, stremljenje, da Srbe prikaže v kar najboljši luči, pa Vasića v drugega. Krivično je naziranje in sodba Le-Bona, netocne so trditve Vasićeve.

Jako neprijeten vtis dela tudi peti odstavek Vasićeve knjige o „demokratski“ tezi Tolstega in „aristokratski“ tezi Nietzscheja, ker kaže, kako malo si je Vasić ogledal zgodovino historijografije. Vasić nam predstavlja Nietzscheja kot duševnega voditelja onih, ki smatrajo potek zgodovinskega razvoja za rezultat izjemno nadarjenih vojskovodij in državnikov, za produkt pojedincev, Tolstega pa predstavlja kot voditelja onih, ki „v anonimnih masah gledajo prave pokretače zgodovine“. Vasić bi bil lahko videl, da je Nietzsche samo en član v dolgi vrsti zgodovinarjev od časa Grkov pa do danes, ki jih navadno štejemo v takozvane „politične“ zgodovinarje, in da Tolstoj ni bil prvi in ne glavni med onimi, ki so kult pojedinih velikih oseb zametavali in na njihovo mesto kot gonilno moč svetovnega razvoja postavljali druge faktorje, bodisi ideje, bodisi maso, bodisi gospodarske, življenjske potrebe.

Kolikor so nekateri deli Vasićeve knjige slabokrvni in nezadovoljujoči, toliko so zopet drugi boljši. Nekatera izmed Vasićevih opazovanj so točna in kažejo sposobnost vglabljanja v psiho naroda in sposobnost, da ta opazanja dobro izrazi. V vsej spominski literaturi Srbov, ki je do sedaj že precej obilna, se ne najde tako dobro slikano duševno stanje Srbov za časa poraza in umikanja preko albanskega gorovja, kakor pri Vasiću. Njegov opis umiranja Srbov na Krfu in Otoku Smrti je v svoji kratkosti in neposrednosti nenadkriljiv. Slika Srbov v Solunu in na macedonski fronti je sicer res zelo „idilična“, toda bo odgovarjala resničnemu duševnemu stanju. Redko je kaka knjiga nudila poleg toliko nezadovoljivega v vsebinskem in formalnem oziru toliko dobrega in zdravega.

Dr. G. Čremošnik.

„Savremenik“ (1919, str. 576) govori o težkočah, ki jih je imel pri sestavljanju informativnega dela in pravi med drugim: „Uredništvo se obračalo nekoliko puta i na različite adrese radi stalnoga izvješćivanja o književnim i umjetničkim prilikama recimo, kod Slovenaca, ali s nikakovim uspjehom. Čini se, da Slovencima nije do toga, da narod i u drugim dijelovima naše države upozna njihov rad i nastojanja na književnom i kulturnom polju uopće.“ Za te neuspehe so sicer v prvi vrsti odgovorne one „adrese“, vendar pa treba reči, da Slovenci na tem sami nismo toliko krivi. Naša peresa imajo pri nas samih doma dela čez glavo, kar ni nobeno čudo: vinograd je velik, delavcev pa malo. Sploh pa je precej upravičen dvom, ali je baš ta pot za medsebojno spoznavanje in zблиževanje najprimernejša. Ne vem, ali bi pisanje kakega Slovenca v „Savremeniku“ o slovenski literaturi pridobilo onemu ducatu Hrvatov, ki bere slovenske knjige, še kakega novega člana. Asto velja v enaki meri za slovenske liste. Nas Slovence

zanima precej v večji meri, kako sodijo Hrvatje o naši literaturi in umetnosti. „Vsak berač svojo malho hvali“ — če pa bo pohvalil tujo, bo ta hvala tem več zalegla. Ne bojmo se pri tem izreči tudi kako pikro, odkritosrčno besedo: način, kako jo homo prenesli, bo nekako merilo za našo kulturno zrelost. In da smo kulturno zreli, o tem smo vendar tako zelo prepričani. Kaj ne, da? — Naravnost krivico pa nam je storil A. Milčinić s pavšalno, lahkomišlino trditvijo, ki jo je izrekel v drugem stavku. Eden prvih res „jugoslovanskih“ aktov naše vlade je bil oni, s katerim se je vsem našim tiskarjem že v sredi decembra 1918 (!) naložilo, da morajo pošiljati vse svoje publikacije vseučiliški knjižnici v Zagrebu in narodni knjižnici v Beogradu. Tam v vseučiliški knjižnici v Zagrebu si lahko hrvaški literatje — v Zagrebu je celokupno literatstvo zbrano! — pogledajo naše publikacije in se informirajo „o književnim i umjetničkim prilikama... kod Slovenaca“. Državna licejska knjižnica v Ljubljani, centralna slovenska knjižnica, pa iz Hrvatske do danes še ni dobila niti — papirčka. Da bi bila taka reciprociteta lep akt kurtoazije in da je ta reciprociteta že od srede julija 1919 z odlokom ministrstva za notranje zadeve tudi formalno izrečena, tega si tukaj že skoro ne upam zapisati. — *Medice, cura te ipsum!*

Državno in kulturno jedinstvo je oni veliki problem, ki giblje danes toliko umnih peres, ki res da večkrat pišejo brez dovojnega poznavanja preteklosti, v kateri vendar korenini vsa naša kultura, kar je inamo, kakor tudi brez pravega poznavanja kulturnega kapitala in razvojnih sil, ki so nam na razpolago in ki bi jih trebalo samo uravnati v pravo smer ali jih vsaj ne ovirati.

Umevno je, da stoji pri teh rečeh v ospredju jezik, kot najjasnejši izraz in gibalno kulture in da se toliko govori in piše o jezikovnem prašanju — kakor da smo v stari Avstriji* — dasi je v administrativni praksi že davno rešeno in kakor se je videlo, brez kakega nasprotovanja. A. Belić, profesor univerze v Beogradu, poroča v svojem spisku „L'avenir des langues dans la Péninsule Balkanique“ (Paris, 1919) o knjigi pariškega slavista in primerjajočega filologa A. Meilleta „Les langues dans l'Europe nouvelle“ (Paris, Payot, 1918) in posebe o stališču, ki ga je v njej zavzel Meillet glede macedonščine. Strinja se z njim v tem, da se macedonščina ne sme povzdigniti v književni jezik, ampak da morajo Macedonci prevzeti srbohrvaščino. Ne strinja pa se z njim v tem, da naj Slovenci sprejmemo srbohrvaščino za književni jezik, kar bi po Meilletovem za nas ne imelo nobenih težkoč. Iz Belićevih besed — knjige same nimam pri rokah — posnemam, da želi Meillet to od nas zaradi tega, ker je človek, „qui regrette le morcellement des langues européennes“ in ki „désire, autant que possible, réduire leur très grand nombre“. Meillet je daleč znan kot znamenit filolog in pač dobro ve, da mora filolog jezikovnim dejstvom mirno, hladnokrvno gledati v oči in da pred njimi ni mesta za kako „obžalovanje“ ali kake — „želje“. Belić pravi, da je za sedaj dovolj, če se med seboj razumemo, vse drugo treba prepustiti bodočnosti. Ta bo ustvarila enotno civilizacijo v vsej Jugoslaviji in ta enotnost bo ustvarila tudi svoj enotni jezikovni izraz.

Praktične nasvete, kako bi se pospešilo „Jugoslovensko jedinstvo“, podaja pod tem naslovom N. Bulić, profesor beograjske univerze („Jugoslavenska Njiva“, 1920, 22--24). Slovenščina mu je „jedan dijalekat srpsko-hrvatskog jezika“, v

* Nekoliko drugače je vendar: stara Avstrija je razlikovala „kulturne“ in „nekulturne“ jezike, mi razlikujemo „jezik“ in — narečje!